

SPIS TREŚCI

Wstęp Marcin Urynowicz	13
Słowo o Marcelim Starku - Barbara Kryda	47
Życiorys własny autora wspomnień - Marceli Stark	69
Pamiętnik.....	
Noc sylwestrowa....	75
Getto się pali.....	83
Pierwsze dni pobytu w obozie	88
Adaptacja.....	97
Dzień jak zwykle... ' ^8	
D	117
Represje.....	
Egzekucja Bittera..	
.....	133
Kradzież chleba...	
Bez placówki - w rezerwie	^ _
Dzień ten przeszedł normalnie	
Zielone Świąta 1943	^
Walka o życie.....	^
Maschinenausladen..	
U kresu sił.....	
Koniec etapu pracy z maszynami	^
Majdanek.....	^
Selekcja w Płaszowie	
. 189	
Wybrana korespondencja	
I. Powrót do normalności, m.in. korespondencja	
z osobami z życia publicznego	
Nr 1. 1946 lipiec 4, Łódź Edward Otto do Marceliego Starka,	
któremu wraz z żoną pomagał w okresie okupacji. Odnowienie	
znajomości po wojnie. Chęć	
spotkania.....	191
Nr 2. 1946 lipiec 10. Warszawa - Fragment listu Karola Borsuka	
do Marceliego Starka. Postawa społeczeństwa polskiego w okresie	
wojny i pomoc okazywana przez nadawcę adresatowi, gdy ten	
ukrywał się w Warszawie po tzw. aryjskiej	
stronie. Stan zdrowia adresata	192
Nr 3. 1946 czerwiec 24, Kraków - Fragment listu nieznanego z	
nazwiska Zygmunta, matematyka, do Marceliego Starka. Problemy	
osobiste, rzeczywistość powojenna, także problematyka polsko-	
żydowska na przykładzie sytuacji	
żony i stereotypów antyżydowskich, wyrażanych przez siostrę	
autora.....	194
Nr 4. 1947 marzec 16, Kluczbork Fragmenty listu nieznanego z	
nazwiska Stefana do Marceliego Starka. Radość z ocalenia	
adresata, losy wojenne i powojenne, informacja o książkach,	
które przechował dla adresata	196
Nr 5. 1947 grudzień 27, Wrocław Marceli Stark do Hanny	
Szmuszkowicz. Podziękowanie za zainteresowanie w okresie	
pobytu w Łodzi. Wrażenia z odwiedzin Warszawy, a szczególnie	
ruin byłego getta	198

Nr 6. 1948 czerwiec 7, Wrocław Odpowiedź Marceliego Starka na pismo prof. dr. Tadeusza Banachiewicza w sprawie zagrabionych przez Niemców książek i maszyn do liczenia, którymi zajmował się w obozie w Oranienburgu..... 201

Nr 7. 1948 czerwiec 28, Wrocław Odpis listu Marceliego Starka do Marii Owsiennej, mieszkanki Wałbrzycha. Znajoma z czasów przedwojennych, najprawdopodobniej mieszkanka Lwowa. Wojna i wspólni znajomi. Plany spotkania 203

Nr 8. 1948 listopad 18, Warszawa Stefan Rozmaryn do Marceliego Starka. Radość z odnalezienia przyjaciela. Prośba o opisanie losów wojennych..... 204

Nr 9. 1948 listopad 28, Wrocław Marceli Stark do Stefana Rozmaryna. Podziękowanie za list, losy w okresie wojennym i powojennym..... 205

II. Korespondencja z Hanną Reich i krewnymi z Londynu 206

Nr 10. 1948 luty 9, Wrocław Fragmenty odpisu listu Marceliego Starka do Hanny Reich z prośbą o pomoc w ustaleniu londyńskiego adresu kuzynki..... 206

Nr 11. 1948 luty 23, Londyn - Hanna Reich do Marceliego Starka. Odpowiedź na list z 8 lutego tr. Odnalezienie rodziny adresata. Oczekiwanie na książkę, którą prosił adresat 208

Nr 12. 1948 maj 15, Wrocław Marceli Stark do Hanny Reich. Podziękowanie za skontaktowanie z kuzynem, zaabsorbowanie własną pracą oraz sytuacją wspólnych znajomych 209

Nr 13. 1948 czerwiec 7, Wrocław - Marceli Stark do Hanny Reich. Potwierdzenie otrzymania książki i podziękowanie za nią. Kwestia stosunków międzyludzkich i brak zaufania spowodowany przejściami wojennymi 210

Nr 14. 1948 luty 22, Londyn - Tłumaczenie listu Leonarda Kirschado Marceliego Starka. Nawiazanie kontaktu po wojnie, pytania o losy rodziny 211

Nr 15. 1948 marzec 8, Wrocław - Tłumaczenie odpisu listu Marceliego Starka do Leonarda Kirscha, kuzyna zamieszkałego w Londynie. Dzieje rodziny w okresie II wojny światowej 212

6

Nr 16. 1948 marzec 8, Wrocław - Tłumaczenie odpisu listu Marceliego Starka do kuzynki, Charlotte Kestenbaum, siostry Leonarda Kirscha. Dzieje rodziny w okresie II wojny światowej 215

Nr 17. 1948 marzec 31, Londyn - Tłumaczenie odpisu listu Leonarda Kirscha do Marceliego Starka. Podziękowanie za otrzymany list. Losy rodziny i sytuacja osobista adresata 217

Nr 18. 1948 maj 14. Wrocław Tłumaczenie odpisu listu Marceliego Starka do kuzyna, Leonarda Kirscha w Londynie. Sprawy rodzinne oraz kwestia ewentualnej emigracji autora do Palestyny lub innego kraju... 218

III.Korespondencja ze współtowarzyszami niedoli z Budzynia 219

Nr 19. 1960 listopad 12, Buenos Aires - List do Marceliego Starka od Józefa

Zysmana z Buenos Aires, dawnego współwięźnia z obozów hitlerowskich.... 219

Nr 20. 1965 kwiecień 6, Buenos Aires - Drugi list Józefa Zysmana do Marceliego Starka w czasie jego pobytu w Izraelu na zaproszenie bratowej. Renaty Cohen .. 221
Nr 21. 1962 marzec 21, Bat Jam - List Isaja Dratwera, byłego współwięźnia (zamieszkałego po wojnie w miejscowości Bat Jam, w Izraelu), do Marceliego Starka 223

IV.Korespondencja z Blanką Kościukową 225

Nr 22.1946 lipiec 8, Kraków Fragment listu Blanki Kościukowej do Marceliego Starka, m in. w sprawie zmian, które zachodzą wraz z upływem czasu w perspektywie przeżyć wojennych 225

Nr 23. 1946 wrzesień 15, Kraków Blanka Kościukowa do Marceliego Starka,

fragmenty. Powojenna trauma. Proces zbrodniarza Amona Gótha 226

Nr 24. 1946 listopad 18, Kraków Blanka Kościukowa do Marceliego Starka, fragmenty listu. O poczuciu samotności, bezradności, chorobie i niechęci do religii..... 227

Nr 25. 1948 styczeń 1, Warszawa - Blanka Kościukowa do Marceliego Starka.

Życie codzienne po wojnie, odbudowa normalnego życia 229

Nr 26. 1948 styczeń 10, Wrocław - Marceli Stark do Blanki Kościukowej. Podziękowanie za otrzymany list, problem uporządkowania życia po przejściach wojennych, informacje o codziennym życiu autora 230

Nr 27.1948, Warszawa Blanka Kościukowa do Marceliego Starka. Przeprowadzka

do Warszawy i własne dziecko. Kłopoty, relacje ze światem zewnętrznym..... 232

Nr 28. 1948 luty 15, Wrocław Marceli Stark do Blanki Kościukowej. Gratulacje z powodu narodzenia dziecka. Porady, jak radzić sobie z problemami..... 234

Nr 29. 1948 kwiecień 11. Warszawa Blanka Kościukowa do Marceliego Starka. Trudności życia codziennego, podziękowanie za okazane wsparcie i zaproszenie do złożenia wizyty ^36

V.Korespondencja z Heleną Lapter 238

Nr 30. 1947 styczeń 7, Toruń Helena Lapter, była studentka Marceliego Starka z Uniwersytetu Lwowskiego, zwraca się z prośbą o potwierdzenie zaliczonych egzaminów ^

Nr31. 1947 grudzień 22, Toruń Fragmenty listu Heleny Lapter.

Podziękowanie za przesłane karty wspomnień, trudności w odnalezieniu się w współczesnym świecie po przejściach wojennych 239

Nr 32. 1948 kwiecień 20, Wrocław - Marceli Stark do Heleny Lapter. Przeprosiny za brak odpowiedzi. Złe samopoczucie, nawiązanie do kwestii reorganizacji życia po traumie wojennej 240

Nr 33. 1949 styczeń 12, Wrocław - Marceli Stark do Heleny Lapter. Porady wobec złego samopoczucia adresatki 241

VI.....Korespondencja z Miriam Sternbach-Reiss 243

Nr 34. 1948 kwiecień 20, Wrocław - Marceli Stark do Miriam Sternbach-Reiss
- siostry lwowskiego przyjaciela, Ludwika Stembacha. Wojenne losy rodziny adresatki..... 243

Nr 35. 1948 maj 29, Londyn - Miriam Reiss do Marceliego Starka z podziękowaniem za list oraz informacjami na temat przeżyć wojennych i obecnych 247

Nr 36. 1948 lipiec 6, Wrocław List Marceliego Starka do Miriam Reiss na temat losów jej brata, Ludwika Stembacha, oraz własnych przeżyć wojennych i.....stosunku otoczenia do Żydów 249

Nr 37. 1948 wrzesień 16, Londyn - Fragment listu Miriam Reiss do Marceliego Starka. O zamordowanym bracie, górach i stosunku do świata. Zachęta, by kontynuować pisanie pamiętników 252

Nr 38. 1948 październik 30, Wrocław - Fragment listu Marceliego Starka do Miriam Reiss. Refleksje na temat dobra oraz Ukraińców współpracujących z Niemcami. Pamiętnik i zacieranie się pamięci o wydarzeniach wojennych 254

Nr 39. 1948 grudzień 30, Wrocław Marceli Stark do Miriam Reiss. Przepracowanie autora, przeprosiny za długi okres nieodpisywania. Odbudowa kraju po zniszczeniach wojennych. Fragment wspomnień przesłanych adresatce. 256

Nr 40. 1949 styczeń 12, Wrocław Marceli Stark do Miriam Reiss. Wojenne losy brata adresatki. Pomoc pani Józi, jego żony 258

Nr 41. 1949 kwiecień 16, Wrocław - Marceli Stark do Miriam Reiss. Wojenne losy brata adresatki. Dzieje nadawcy, jego walka zbrojna z Niemcami 259

VII.Korespondencja z Ireną Lewicką 263

Nr 42. 1946 lipiec 22, Kraków - List Ireny Lewickiej (bliskiej znajomej ze Lwowa), m.in. reakcja na podziękowania za pomoc udzielaną w okresie wojennym 263

Nr 43. 1946 sierpień 3, Kraków List Ireny Lewickiej w sprawie losów Zygmunta Starka, brata Marceliego 264

Nr 44. 1946 sierpień 31, Kraków Irena Lewicka do Marceliego Starka. Podziękowanie za dokonany zakup i prośba o przyjęcie ucznia nadawcy.
Kwestia rewindykacji resztek biblioteki Ossolineum ze Lwowa oraz zaproszenie do Krakowa 266

Nr 45. 1946 wrzesień 11, Kraków Fragmenty listu Ireny Lewickiej do Marceliego Starka. Podziękowanie za pomoc w zakupie poszukiwanych przedmiotów. Estetyka i wartości duchowe w życiu człowieka 267

8

Nr 46. 1946 wrzesień 15. Wrocław List Marceliego Starka do Ireny Lewickiej. Odpowiedź na prośbę o zakup porcelany i rozważania na temat kolekcjonowania oraz zapytanie o książki stanowiące dla autora rodzinną pamiątkę 268

Nr 47. 1946 wrzesień 20, Kraków - Irena Lewicka do Marceliego Starka. Podziękowanie za zakup porcelany i opiekę nad uczniem nadawcy, sprawy zawodowe. Do listu załączono dopisek brata nadawczyni, Mariana, przyjaciela
adresata..... 271

Nr 48. 1946 listopad 14, Kraków - Irena Lewicka do Marceliego Starka. Podziękowanie za opiekę nad uczniem. Złe samopoczucie pomimo otrzymania

mieszkania. Tęsknota za Lwowem, żal z powodu wyjazdu 273

Nr 49. 1946 listopad 24, Kraków - Irena Lewicka do Marceliego Starka. Podziękowanie za podarek. Wspomnienie o Lwowie.

Zaproszenie do złożenia

wizyty..... 275

Nr 50. 1947 styczeń 15, Kraków - Irena Lewicka do Marceliego Starka. Choroba matki, praca habilitacyjna brata, gorycz z powodu straconych lat. Wrażenia

z lektury fragmentu pamiętnika adresata 276

Nr 51. 1968 grudzień 3, Kraków - Irena Lewicka do Marceliego Starka. Przesłanie podarunku, wspomnienie o Lwowie 278

VIII Korespondencja /, Renatą Stark-Cohen 279

Nr 52. 1947 sierpień 1, Wrocław - Renata Stark-Cohen (bratowa) do Marceliego

Starka. Zdrowie nadawcy, śmierć profesora Suchardy. Znajomi 279

Nr 53. 1953 wrzesień 8, Krynica - Renata Stark-Cohen wraz z mężem Henrykiem Cohenem do Marceliego Starka. Relacja z wczasów w Krynicy. Zachęta do przyjazdu dla podreperowania zdrowia 280

Nr 54. 1957 kwiecień 14, Jerozolima - Renata Stark-Cohen oraz Henryk Cohen do Marceliego Starka. Pierwszy list z Izraela po wyjeździe z Polski. Wrażenia z podróży i dotarcia do celu. Kwestia pracy i urzędu w nowych warunkach 281

Nr 55. 1957 listopad 16, Jerozolima - Henryk Cohen w imieniu swoim i żony,

Renaty Stark-Cohen, do Marceliego Starka. Akomodacja w Izraelu. Nowe warunki mieszkaniowe. Problemy z nauką hebrajskiego, porada, by zacząć uczyć się jak najszybciej 284

Nr 56. 1958 marzec 8, Jerozolima Henryk Cohen w imieniu swoim i żony,

Renaty Stark-Cohen, do Marceliego Starka. Radzenie sobie z nadmiarem pracy.

Trauma okupacyjna a konieczność nawiązywania współpracy naukowej..... 285

Nr 57. 1958 wrzesień 29, Jerozolima Renata Stark-Cohen i Henryk Cohen do Marcelego Starka. Sprawa adaptera, wyjazdu do Paryża i wspólnych znajomych. Tęsknota wzajemna i chęć spotkania..... 286

Nr 58. 1958 wrzesień 29, Jerozolima - Renata Stark-Cohen i Henryk Cohen do Marcelego Starka. Kwestia nieudanej podróży do Paryża i planowanej wizyty w Izraelu. Problemy z przesyłkami pocztowymi 288

Nr 59. 1960 luty 26, Jerozolima - Renata Stark-Cohen po śmierci męża do Marcelego Starka. Kwestia zmian w pracy adresata, jego zdrowie, planowana wizyta w Izraelu oraz wspólni znajomi 290

Nr 60. 1960 wrzesień 14, Jerozolima Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Uwagi o literaturze poświęconej zagładzie Żydów. Zdrowie adresata.... 291

Nr 61. 1963 styczeń 20. Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Zakażenie żółtaczką, problemy wspólnych znajomych 292

Nr 62. 1963 sierpień 14, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Pesymizm adresata, słaby stan zdrowia, wspomnienia tragicznej przeszłości, plany przyjazdu do Izraela 293

Nr 63. 1964 grudzień 20, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Zdrowie adresata, konieczność zachowania diety. Zainteresowania literackie i muzyczne 295

Nr 64. 1965 luty 20, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Dodatek do listu. Kwestia pomocy udzielonej przez Irenę Lewicką rodzinom korespondentów..... 296

Nr 65. 1965 marzec 6, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Szczegóły planowanej wizyty w Izraelu 297

Nr 66. 1965 październik 9, Jerozolima Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Wspomnienie pobytu adresata w Izraelu. Wspólni znajomi, święta żydowskie i stosunek do religii 298

Nr 67. 1966 grudzień 21, Jerozolima Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Zdrowie i samopoczucie adresata. Wspólni znajomi 299

Nr 68. 1967 maj 31, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Zdrowie adresata. Sprawy zawodowe. Międzynarodowa sytuacja Izraela..... 300

Nr 69. 1967 czerwiec 12, Jerozolima Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Podziękowanie za troskę w obliczu sytuacji wojennej w Izraelu..... 301

Nr 70. 1969 marzec 25, Jerozolima - Renata Stark-Cohen do Marcelego Starka. Podziękowanie za list. Praca w obliczu

starości.....	303
IX. Korespondencja różna	304
Nr 71. 1947 lipiec 9, Wrocław - List do Marceliego Starka od studenta podpisanego jako „Bębojło” w sprawie niezdanego egzaminu z matematyki	304
Nr 72. 1948 marzec 6, Kraków - List od prof. Franciszka Lei w związku z inicjatywą wydania Księgi Pamiątkowej Członków Polskiego Towarzystwa Matematycznego, którzy zginęli w czasie wojny 1939-1945. Załączono odpis pierwszego pisma z dnia 4 czerwca 1947 r.	306
Nr 73. 1953 styczeń 10, Wrocław - List od Łucji Banachowej z podziękowaniem za starania w sprawie uregulowania kwestii finansowych, związanych ze spadkiem po mężu, prof. Stefanie Banachu	308
Nr 74. 1957 maj 28, Wrocław Hugo Steinhaus do Marceliego Starka. Kwestia kontaktów z wydawnictwami brytyjskimi i przekładów na język angielski	309
Nr 75. 1957 wrzesień 6, Jerozolima - Juliusz Kowalski do Marceliego Starka.	
Losy imigranta do Izraela, sytuacja ekonomiczna	310
Nr 76. 1961 wrzesień 4, Warszawa - Marcelli Stark do Jana Jaworowskiego. Odmowa poparcia starań o przedłużenie urlopu naukowego. Prośba o jak najszybszy powrót	313
10	
Nr 77. 1965 listopad 5, Paryż - List Tomasza Sikorskiego, kompozytora i pianisty, do Marceliego Starka. Wrażenia z pobytu we Francji, gdzie rozpoczął studia muzyczne.....	316
Nr 78. 1966 sierpień 18, Tyniec - List Andrzeja Turowicza, przyjaciela z lat młodości Marceliego Starka, pisany po jego chorobie w czasie wyjazdu za granicę. Rola pracy w życiu człowieka.....	318
Nr 79. 1967 wrzesień 27, Londyn - Nieznany z nazwiska Mirek do Marceliego Starka. Niepokój o zdrowie adresata. Problemy egzystencjalne nadawcy.....	320
Nr 80. 1967 grudzień 16, USA - Stanisław [Ułam ?] do Marceliego Starka. Plany osobiste nadawcy, chęć odwiedzenia Europy	321
Nr 81. 1969 styczeń 20, Warszawa - Marcelli Stark do Stefana Witkowskiego. Porady wobec złej sytuacji osobistej adresata, tj. skazania na wieloletni wyrok w zakładzie karnym	323
Nr 82. 1971 październik 29, Moskwa - List od Feliksa Kabakowa, moskiewskiego matematyka. Podziękowanie za otrzymane płyty. Refleksje na tematy muzyczne i wspólnego słuchania muzyki w małej, domowej grupie warszawskich przyjaciół	326
Nr 83. 1972 grudzień 7, Warszawa - List Marceliego Starka do Feliksa Kabakowa. Dyskusja wokół książki Bohdana Pocieja. Refleksje na temat muzyki i religii. ..	328

Marceli Stark we wspomnieniach	331
Indeks osób.....	347